

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Татяна Ичевска,

ПУ „Паисий Хилендарски”, Филологически факултет, Катедра по ИЛСЛ за
дисертационен труд, представен за придобиване на образователната и научна степен
„Доктор”

Със заповед № РД 38-453/12.07.2017 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Пространствата на града в българската белетристика от първата половина на XX век* за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременна българска литература).

Автор на дисертационния труд е Александър Христов Христов – докторант към катедра *Българска литература* с научен ръководител проф. д.ф.н. Валери Стоилов Стефанов от ФСФ, СУ.

1. Данни за дисертанта.

Александър Христов Христов завършва през 2010 г. „Българска филология” в СУ, след което магистърската програма „Литература – Творческо писане” (2010 – 2011). От 2013 г. е докторант към катедра „Българска литература”. Христов работи като редактор в онлайн издание (Div.bg), като сценарист в Държавен сатиричен театър "Алеко Константинов”, като преводач на художествена литература, като редактор на програма „Мултимедийни програми” в БНР. Александър Христов е автор на художествена проза и на статии върху българската литература.

2. Данни за дисертацията и автореферата.

Дисертационният труд на Александър Христов се състои от 258 стр. (заедно с библиографията). Още в „Увода” ясно е заявена изследователската цел – да се открият литературните проекции на градското пространство в белетристиката ни от първата половина на миналия век. Тук Христов отказва, при това напълно оправдано, да проследява историческия развой на българските градове, тъй като в повечето случаи литературата ни избира не да следва фактологията, а да предлага свои вариации върху събитията и фактите. Авторът прави и уговорката, че обект на внимание ще бъде не

градът сам по себе си, а преди всичко неговите взаимовръзки с човека (с. 3). В „Увода“ е заявен и основният подход – отделните микроанализи се допълват от съпоставително вглеждане в текстовете на творци с различно присъствие и роля в националните културни процеси. В първа глава „Градът – на теоретичен кръстопът или изправен пред теоретична безпътица“, са систематизирани някои от основните теоретични постановки, осмислящи градското пространство – става дума както за опитите на Ричард Сенет, Кристофър Александър и Дмитрий Вазроновцев да разчетат градското пространство през призмата на фигури като решетката, полурешетката и дървото, така и за направения от Лотман семиотичен прочит на града, за наблюденията на Мишел дьо Серто, М. Мерло-Понти и М. Фуко върху отделни топоси на градското, върху хетеротопичните места като генериращи различни разкази и сами обект на разказване. Втора глава „Градовете на социалното“, посредством анализ на отделни разкази на Ив. Вазов и Г. Стаматов, гради социалния образ на града – очертан е не само контрастният му профил, но са коментирани и драматичните последиците за човека, лишен от социална и нравствена стабилност в обществото, проблематичността на неговите избори на ценностни и поведенчески модели. В трета глава „Градовете на екстремното“ изследователското внимание е насочено към трансформациите, на които се подлага градското пространство в експерименталната ни експресионистична проза. Тук напълно обяснимо акцентът пада върху творбите на Ч. Мутафов, подложени на задълбочен и прецизен анализ, но заслужаващо адмирации е и решението на Христов да привлече и малко известните на читателите сборници с разкази „Камъните говорят“ на Димитър Хаджилиев и „Караул“ на Ясен Валковски, които уплътняват представата за демоничната (и дори катастрофична) същност на следвоенния град. В четвърта глава „Градовете на раздвоението (Урбанистични мотиви в диaboлистичната литература)“ са обговорени образните конкретизации на града в разказите на Владимир Полянов и Георги Райчев. В последната глава „Градовете на всекидневната реалност“ изследователското внимание се насочва към зоната на делника, към образа на малкия град (К. Константинов) и към въображаемите градски пространства, родени от въображението на творческата личност (Вл. Полянов). В „Заклчението“ Христов обобщава направения в хода на изследването наблюдения и изводи.

Авторефератът, който се състои от 42 стр., адекватно отразява структурата, съдържанието и тезите на дисертационния труд.

3. Научни приноси.

Изцяло приемам формулираните от докторанта приноси на работата.

В какво още виждам достойнствата на неговото изследване.

Избраната от Александър Христов гледна точка – българската проза да бъде прочетена през призмата на града и градското пространство – позволява да бъдат видени от различен ракурс многократно обговаряни от критиката творби, да се допълнят вече съществуващи в литературнокритическото пространство представи за техните автори, да се извадят „на светло” забравени – по едни или други причини – през годините произведения, които обаче предлагат важни с оглед на темата смислови нюанси.

Ето защо като изключително продуктивен оценявам избора да се включат текстовете на Д. Хаджилиев и Я. Валковски, благодарение на които се обогатява, от една страна, представата за българския експресионизъм, а от друга, се разкриват незасегнати от Ч. Мутафов аспекти от (само)разрушителното съществуване на човека в големия град.

Сред достойнствата на дисертационния труд трябва да споменем задълбочените наблюдения на Христов върху романа „Дилетант” и разказите на Чавдар Мутафов, както и върху диабolistичните разкази на Владимир Полянов и романите му от 20-те и 30-те г. на XX век.

В предложените в отделните глави на дисертацията анализи личат уменията на Христов да улавя и разчита важни елементи от микро- и макроравнището на творбите, да задава диалогични полета между изследваните автори, да проблематизира както вече наложени критически постановки, така и собствените си тези.

С оглед на евентуална бъдеща работа върху темата на дисертационния труд бих си разрешила да направя и някои препоръки.

Независимо от факта, че дисертацията е избрала за свое изследователско поле белетристиката, все пак ми се струва, че много категорично трябва да се даде отговор на въпроса предлага ли тя свой специфичен ракурс при осмислянето на градското пространство в съпоставка с поезията от същия този период, или просто споделя – препотвърждава същите тенденции, които се забелязват и в лириката ни.

Въпреки че в първа глава дисертантът се е опитал да потърси диалога между толкова разнородни сами по себе си теоретични постановки и дори да заяви критическа

позиция към някои от тях, лично у мен остава усещането, че отделни тези остават недокрай функционализирани в хода на конкретните анализи.

Струва ми се, че в уводите към отделните подчасти пишещият влага прекалено много енергия за изясняването на проблеми и черти, касаещи даден повествователен почерк като цяло, при което леко започва да губи фокуса на изследването си.

Без да оспорвам избраната от Христов композиция на работата, смятам, че усещането за нейната очерковост би могло да бъде преодоляно, ако избраните за наблюдение текстове бяха прочетени през призмата на общите образи и мотиви – обговаряни всеки път поотделно с оглед на един или друг автор: улицата, домът, функцията на интериора, институциите, крайните квартали. Особено плодотворно за работата би било, ако мотивът за живеенето под наем се извади във от диaboлистиката и се проследи функционирането му и в ранните разкази на Ем. Станев (а защо не да се погледне и в поезията), които със сигурност прибавят нови щрихи към темата за (не)приютеността на човека в света. Работата би спечелила, ако се опита да сговори анализирани текстове и чрез протичащия във всички тях мотив за празника, панаира, карнавала като форми на градския живот, но и като модели на живеене. Интересни посоки би отключило и едно по-задълбочено вглеждане в начина, по който в белетристиката ни присъства градската архитектура – частично това е засегнато само в някои от анализите.

Макар още в началото на работата да е направена уговорката, че разказите на Св. Минков няма да бъдат обект на внимание, ми се струва, че те все пак са необходими, дори само като акцент, както в главата, обговаряща диaboлистичните проекции на града, така и при наблюденията около динамичните хоризонтално-вертикални конструкции на градското.

Споделям тезата на Христов, че в определени периоди градската проблематика бива силно маргинализирана, но това съвсем не важи само за периода след 1944 г., когато това се случва под натиска на идеологията. Всяко време, което работи с наложени за даден автор стереотипи, изпада в подобна крайност – достатъчно е да си припомним съдбата на Йовковите произведения от 30-те г. на XX век, където настойчиво започва да се появява и пространството на града, които критиката категорично отказва да разчете и приеме именно защото вече е етикирала Йовков като „певец на селото”.

На определени места Христов би могъл да прецизира леко изказа си, за да се предпази от недотам издържани твърдения – за пример ще дам заявеното на с. 36

намерение да се провери доколко определени теоретични постановки са приложими към литературата ни, така формулирано то определено създава погрешното впечатление за приложния характер на литературните текстове.

На с. 5 Христов твърди, че в българската литература „се развиват и разгръщат почти всички литературни течения на XX век”, като сред изброените от него се споменават дадаизмът и футуризмът. Смятам, че подобна теза, настояваща върху присъствието на тези две направления у нас, никак не е безвъпросна и най-малкото изисква да бъде аргументирана, щом се подкрепя от докторанта.

Лично за мен най-проблематична е последната глава на работата, в която не е докрай изяснена логиката, поради която се редополагат романите на Вл. Полянов с провинциалните разкази на К. Константинов. В тази посока е необходимо повече предговаряне на изследователското намерение.

4. Публикации и участия в научни форуми. В автореферата са посочени 6 публикации по темата, които засягат различни аспекти от разглежданата в дисертацията проблематика.

5. Заключение.

Имайки предвид качествата на предложения задълбочен дисертационен труд, убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури на Александър Христов Христов да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор”.

Пловдив,
21.09. 2017 г.

Изготвил становището:
Доц. д-р Татяна Ичевска